

Стаття 1286. Право заповідача на призначення виконавця заповіту

1. Заповідач може доручити виконання заповіту фізичній особі з повною цивільною дієздатністю або юридичній особі (виконавцеві заповіту).

2. Якщо заповіт складено на користь кількох осіб, виконання заповіту може бути доручено будь-кому з них.

3. Якщо заповіт складено на користь однієї особи, виконання заповіту може бути покладено на особу, яка не є спадкоємцем за заповітом.

Коментар:

1. Одним із суб'єктивних права заповідача є право на призначення виконавця заповіту. Можливість призначити виконавця заповіту є елементом цивільної правоздатності особи. Це створює додаткові гарантії для заповідача, оскільки згідно ч. 1 ст. 27 ЦК правочин, що обмежує можливість фізичної особи мати не заборонені законом цивільні права та обов'язки, є нікчемним.

Отже, однією з правомочностей заповідача є призначення ним виконавця заповіту. Таке призначення відбувається безпосередньо у тексті заповіту в момент його складання, проте воля заповідача може бути здійснена лише з моменту його смерті, тобто з моменту відкриття спадщини. Призначення виконавця і обрання його кандидатури - виключна прерогатива заповідача, який не пов'язаний згодою спадкоємців на ці дії.

2. Заповідач має право призначати виконавцями кількох осіб, а також не позбавлений права призначити іншого виконавця на той випадок, коли вказаний ним у заповіті виконавець помре до відкриття спадщини або відмовиться від здійснення обов'язків щодо виконання заповіту. У разі виконання заповіту кількома особами розподіл повноважень між ними визначається заповітом, а за відсутності у ньому чітких вказівок - домовленістю між виконавцями з урахуванням норми ст. 540 ЦК, що врегульовує особливості виконання зобов'язання з множинністю осіб (див. також коментар до ст. 1290 ЦК).

Закон не дає відповіді на питання про те, чи має право заповідач зобов'язувати особу щодо виконання заповіту у частині. В цілому наділення спадкодавця таким правом узгоджуватиметься з принципом свободи заповіту і з тим привілейованим значенням, яке надається спадкуванню за заповітом перед спадкуванням за законом. Проте слід мати на увазі, що перелік повноважень виконавця заповіту визначений ст. 1290 ЦК імперативно, тому заповідач не вправі обмежити виконавця у їх здійсненні (див. також коментар до ст. 1290 ЦК). Крім того, існують спеціальні норми, що визначають обсяг повноважень виконавця. Так, за змістом ст. 1284 ЦК, якщо виконавець заповіту призначений особисто спадкодавцем, на нього покладається обов'язок по охороні спадщини у цілому, незалежно від того, чи усе спадкове майно охоплено заповітом чи заповідана лише його частина, якщо спадкоємці за законом не скористалися правом призначити іншу особу, яка вживатиме заходів щодо охорони тієї частини спадщини, яка спадкується за законом.

Виконавцем заповіту може бути призначена як фізична, так і юридична особа. Оскільки

змістом виконання заповіту є вчинення цілого комплексу юридично значимих дій, фізична особа може бути призначена виконавцем заповіту лише за умови її повної цивільної дієздатності.

3. Частина друга коментованої статті встановлює, що "якщо заповіт складено на користь кількох осіб, виконання заповіту може бути доручено будь-кому з них". Таке формулювання не є чітким і тому не дозволяє дати пряму відповідь на питання про те, чи вправі заповідач у випадку складення заповіту на користь кількох спадкоємців призначити виконавцем своєї останньої волі іншу особу, крім як спадкоємця за заповітом.

Вжите в даній нормі словосполучення "виконання заповіту може бути доручено будь-кому з них" доцільно розуміти принаймні в двох значеннях: по-перше, як надання права заповідачу обирати виконавцем заповіту хоча б одну із осіб, призначених спадкоємцем за заповітом (при цьому не заперечуючи можливості відмовитися від послуг цих спадкоємців і обрати виконавцем будь-яку особу - фізичну чи юридичну, в тому числі і особу, яка є спадкоємцем за законом); по-друге, як заборона для заповідача доручати виконання заповіту будь-яким іншим особам, крім як спадкоємцям за заповітам, за умови що їх кілька (тобто принаймні більше ніж двоє).

В останньому випадку правоздатність заповідача значно звужується. Крім того, обмеження заповідача призначенням виконавцем лише з числа спадкоємців за законом не узгоджується з загальним принципом, закладеним в ч. 1 коментованої статті, який проголошує, що заповідач може доручити виконання заповіту будь-якій фізичній особі з повною цивільною дієздатністю або юридичній особі. Іншими словами, виконання заповіту може здійснюватися як спадкоємцями, призначеним у заповіті, так й іншими особами, включаючи і спадкоємців за законом, в залежності від бажання заповідача.

Виняток з цього правила наведений у частині третій даної статті. В силу цієї норми, якщо заповіт складено на користь однієї особи заповідач не може покласти на неї ж обов'язки щодо виконання заповіту.

4. Якщо виконавець заповіту не був призначений заповітом, виконання покладається на тих спадкоємців за заповітом, які прийняли спадщину, за винятками, встановленими у ст. ст. 1287 - 1288 ЦК. Виконання певних процесуальних дій, пов'язаних з реалізацією волевиявлення заповідача, покладається також на нотаріуса (сповіщення спадкоємців

про факт відкриття спадщини і залишення на їх користь заповіту, вжиття заходів до охорони спадкового майна до прийняття спадщини спадкоємцями тощо).